

2016-05-26

Dnr KS/2016:206

Mottagare
Kulturdepartementet

Svar på remiss: Låt fler forma framtiden! (SOU 2016:5)

Sammanfattning

Betänkandet innehåller relativt omfattande analyser av samhällsutvecklingens påverkan på demokratins funktionssätt och lämnar ett antal förslag. Botkyrka kommun anser att betänkandet är ett värdefullt bidrag till den diskussion om den politiska demokratins funktionssätt som ständigt måste föras. Vi tillstyrker, eller har inga synpunkter på, flertalet av förslagen, men har också invändningar på några punkter. Nedan följer våra yttranden över ett urval av betänkandet förslag och bedömningar.

Övergripande synpunkter

- Utredningens makt- och jämlikhetsperspektiv på demokratifrågorna är viktigt. Demokratins funktionssätt kan inte förstås isolerat från de reella maktstrukturerna i samhället. Den formella likheten inför de politiska institutionerna och de lika demokratiska rättigheterna är grundläggande villkor som måste försvaras, men måste ses i kontrast till medborgarnas olika *reella* möjligheter att utnyttja sina demokratiska rättigheter och delta i den politiska processen. Här har utredningen lämnat värdefulla bidrag till en fortsatt diskussion, men de konkreta förslagen är otillräckliga i detta avseende.
- I betänkandet berörs översiktligt de omvärldsförändringar som har betydelse för den politiska demokratins funktionssätt, bl.a. den relativt stora invandringen till Sverige sedan millennieskiftet (4.2, sid. 107). Utrikesföddas underrepresentation och förekomsten av strukturell diskriminering noteras också. Vikten av snabb integrering i det svenska samhället understryks, men betänkandet saknar genomarbetade, konkreta förslag på åtgärder för att förhindra uppkomsten av en djupgående och bestående politisk ojämlikhet på ”etniska” grunder.
- Remisstiden har varit för kort. Utredningens förslag är i stor utsträckning sådana som kräver och förtjänar en ingående diskussion, inte bara inom de kommunala förvaltningarna och i de lokala partiorganisationerna, utan också med civilsamhällets aktörer i bred mening. Inget av

2016-05-26

Dnr KS/2016:206

detta har varit möjligt och vårt yttrande har därför arbetats fram av en relativt snäv krets av tjänstepersoner och förtroendevalda.

Synpunkter på förslag och bedömningar i betänkandet

3.6.2 Tillsätt en maktutredning

Utredningens förslag: En maktutredning tillsätts för att sammanställa kunskap om hur maktförhållandena i det svenska samhället har förändrats sedan millennieskiftet och för att analysera hur pågående samhällsförändringar kan påverka maktförhållandena på sikt.

Botkyrka kommuns bedömning

- Vi tillstyrker förslaget, men anser att utredningen inte bara ska göra analyser och sammanställa kunskap, utan också lägga fram förslag på hur hot mot demokratins funktionssätt kan förebyggas och mötas. Det är viktigt att utredningen ger utrymme för en bred mångfald av perspektiv. Utredningen bör vara parlamentariskt sammansatt.

5.5.1 Insatser för ett jämlikt politiskt deltagande

Utredningens förslag: I syfte att skapa jämlika förutsättningar för ett aktivt deltagande bör regeringen utöka stödet till organisationer i det civila samhället som arbetar med att öka det politiska deltagandet. Regeringens satsning på lokala resurscenter kan ha en viktig betydelse för demokratiutvecklingen och för att denna insats ska kunna påverka den politiska jämlikheten ska satsningen utökas och omfatta fler organisationer och stadsdelar.

Botkyrka kommuns bedömning

- Vi tillstyrker förslaget. Det är för tidigt att värdera regeringens satsning på lokala resurscentra, men vår erfarenhet är att demokratiutveckling och insatser för ökat valdeltagande måste göras i nära samverkan med föreningsliv och andra aktörer i det civila samhället. Dessa måste i sin tur ha tillräckliga och långsiktiga resurser för sitt arbete.

5.5.2 Behovet av mötesplatser

Utredningens bedömning: Möjligheten till tillgängliga mötesplatser för sociala möten bör förbättras i kommunerna. Ett sätt för kommuner att få tillgång till fler möteslokaler är att öppna upp skolans lokaler för föreningsaktiviteter efter skoltid.

Botkyrka kommuns bedömning

- Vi instämmer i utredningens bedömning. Fysiska rum och platser som är tillgängliga för alla och som kan underlätta organisering och föreningsliv är en central del av den demokratiska infrastruktur som kommunerna bör tillhandhålla.

5.5.4 Insatser för ett ökat valdeltagande

Utredningens bedömning: Valdeltagandet har ökat, men skillnader kvarstår mellan olika väljargrupper. Det offentliga bör därför fortsatt verka för ett högt och mer jämlikt valdeltagande. Det kan exempelvis ske genom satsningar på att stärka kunskapen om demokratin, stimulera det politiska intresset och öka valdeltagandet bland unga och utrikes födda. Vi anser vidare att partierna bör redovisa hur de har använt det stöd som fördelas till partierna för informationsinsatser inför allmänna val.

Botkyrka kommuns bedömning

- Vi instämmer i utredningens bedömning. Insatser för ett högre och mer jämlikt valdeltagande är något som Botkyrka kommun sedan länge har arbetat med. Vår erfarenhet är att det inte räcker med insatser under valåret. För att åstadkomma ett högre och mer jämlikt valdeltagande krävs ett systematiskt och långsiktigt demokratiutvecklingsarbete som inte uteslutande är inriktat på de allmänna valen.

6.8.2 Rekommendationer till de politiska partierna

Utredningens bedömning: Ett utvecklingsarbete bör ske inom de politiska partierna i syfte att stärka deras roll i demokratin. Partierna kan bl.a. behöva utveckla sitt rekryteringsarbete liksom den interna demokratin.

Botkyrka kommuns bedömning

- I betänkandetexten ges ett antal ”rekommendationer” till partierna angående deras interna arbete och stadgar, t.ex. att icke-medlemmar ska kunna ges förtroendeuppdrag inom partiorganisationerna och att antalet mandatperioder för vissa uppdrag begränsas. Det är naturligt att en demokratiutredning analyserar de politiska partiernas roll och funktionssätt, men vi menar att en statlig utredning, i synnerhet en som inte är parlamentariskt sammansatt, bör vara restriktiv med synpunkter på partiernas interna arbete. Detta bör vara partimedlemmarnas angelägenhet.

8.3.4 Underlätta för förtroendevalda med barn i behov av tillsyn

Utredningens bedömning: Kommuner och landsting kan underlätta för förtroendevalda med barn i behov av tillsyn genom att besluta om mer generösa regler för förskola och barnomsorg.

Botkyrka kommuns bedömning

- Vi delar utredningens bedömning av behovet, men anser att det bör övervägas om de förtroendevaldas behov av förskola och barnomsorg i samband med uppdraget ska garanteras i lag.

8.3.5 Rätt att behålla uppdrag som fullmäktigeledamot trots flytt

Utredningens förslag: Utöka möjligheten att behålla ett uppdrag trots flytt från kommunen eller landstinget till att också omfatta fullmäktigeledamot. Om en förtroendevald upphör att vara valbar, ska uppdraget upphöra vid nästa fullmäktigesammanträde, om inte fullmäktige beslutar att den förtroendevalde får ha kvar sina uppdrag under återstoden av mandattiden.

Botkyrka kommuns bedömning

- Vi tillstyrker utredningens förslag.

8.5.2 Förtroendevaldas möjlighet att vara föräldralediga eller sjuk-skrivna

Utredningens förslag: Fullmäktige får besluta att en förtroendevald som fullgör sitt uppdrag på heltid eller betydande del av heltid ska få vara ledig från sitt uppdrag under en tidsbegränsad period, dock högst ett år, för att vara föräldraledig. Detsamma gäller sådan förtroendevald som på grund av sjukdom har nedsatt arbetsförmåga. Fullmäktige ska om ledighet beviljas besluta om hur lång tid ledigheten ska pågå och om arvode, pension och ekonomiska förmåner ska utgå under ledigheten. Fullmäktige får utse en ersättare i nämnder och styrelse för den ledige under ledighetsperioden.

Botkyrka kommuns bedömning

- Vi tillstyrker utredningens förslag.

10.6.2 Folkmotion bör införas i riksdagen

Utredningens förslag: Medborgerlig förslagsrätt, s.k. folkmotion, bör införas i riksdagen. En utredning tillsätts med uppdrag att genomlysna frågan om folkmotion och ta fram ett förslag till ändringar i Riksdagsordningen.

13.5.1 Folkmotion ersätter medborgarförslag

Utredningens förslag: Ett nytt verktyg ska införas i kommunallagen för att främja dialogen mellan väljare och förtroendevalda, en möjlighet att väcka

ett ärende i fullmäktige genom en folkmotion. Ärenden i fullmäktige får väckas om en folkmotion får stöd av minst en procent av de folkbokförda i kommunen eller i landstinget. Det är antalet folkbokförda den sista december året före det år som folkmotionen lämnas in som är utgångspunkten vid beräkningen av en procent. Folkmotionen ska vara skriftlig, ange den aktuella frågan och undertecknas av motionärerna samt innehålla uppgifter om när undertecknandet gjorts, namnförtydliganden, personnummer och uppgift om deras adresser. Möjligheten att stödja en folkmotion ska ges i sex månader. En folkmotion bör beredas så att fullmäktige kan fatta beslut inom ett år från det att folkmotionen väcktes. Fullmäktige ska ges möjlighet att överlåta till styrelse eller annan nämnd att besluta i ärenden som väckts genom folkmotion, utom i de fall som avses i 3 kap. 9 § KL, dvs. ärenden som är av principiell beskaffenhet eller av större vikt för kommunen eller landstinget. Styrelse eller en nämnd som handlägger sådana ärenden ska minst en gång om året informera fullmäktige om de beslut som fattats i ärendena. Folkmotion ersätter medborgarförslag och bestämmelserna om medborgarförslag ska upphävas.

Botkyrka kommuns bedömning

- Vi är tveksamma till förslagen om införande av folkmotion i riksdag och fullmäktige. En viktig komponent i den demokratiska politiska processen är makten över dagordningen, dvs. vad som anses vara samhällsproblem som kräver politiska beslut. Medborgarförslag och folkiniciativ till folkomröstning är verktyg som medborgarna kan använda för att påverka den politiska dagordningen. Den reella möjligheten att använda dessa verktyg är emellertid inte jämnt fördelad. Att införa ytterligare ett sådant dagordningsverktyg kan, tvärtom vad utredningen antar, stärka de grupper som redan är politiskt starka och därmed öka den politiska ojämlikheten. En folkmotion kan (i likhet med folkiniciativ till folkomröstning) ge en bild av ett bredt folkligt opinion trots att den bara uttrycker en liten, men välorganiserad, minoritets uppfattning. Ett folkmotionsinstitut skulle också kunna användas som ett verktyg av ekonomiskt starka särintressen. Jämfört med dagens medborgarförslag har dock folkmotionen vissa fördelar. Den garanterar att de förslag som förs fram har en bredare förankring än en medborgares individuella önskemål och den illustrerar att politik är kollektiv till sin natur. Om folkmotion införs är det bra att institutet ges ett digitalt stöd för att underlätta användandet, men det är viktigt att en folkmotion även ska kunna lämnas in i ”vanlig” pappersform.

12.7.1 Underlätta insamlingen av namnunderskrifter

Utredningens förslag: Det ska inte vara nödvändigt för initiativtagare [till kommunal folkomröstning; folkinitiativ] att uppvisa egenhändiga namnteckningar. Det ska vara möjligt att samla in underskrifter via internet.

Botkyrka kommuns bedömning

- Vi tillstyrker förslaget, men vill peka på några problematiska aspekter.
- Det finns en risk att personer utan datavana hamnar utanför. ”Vanligt” insamlande i form av skriftliga signaturer bör därför finnas kvar. Det bör också påpekas att digital namninsamling ger sämre förutsättningar för den diskussion mellan medborgare och initiativtagare som namninsamling på gator och torg leder till och som är en viktig del av den demokratiska processen.
- Förslaget syftar till att underlätta för folkinitiativ, vilket torde få till följd att antalet sådana initiativ ökar och sannolikt också antalet genomförda folkomröstningar. Det innebär betydande kostnader för de kommuner som berörs och det kan diskuteras om fler folkomröstningar per definition innebär en förbättrad demokrati.
- De regler som i dag gäller för folkinitiativ (stöd av minst 10 % av de röstberättigade insamlat under en sexmånadersperiod m.m.) har avvägts i förhållande till kravet på egenhändiga namnteckningar. Om ett system som tillåter undertecknande med e-legitimation införs bör regelverket i sin helhet ses över.

12.7.2 En nationell webbplats för namninsamling upprättas

Utredningens förslag: En nationell webbplats ska inrättas som ska kunna användas för namninsamling av folkinitiativ. Den nationella webbplatsen ska tillhandahålla formulär för att registrera folkinitiativ och folkmotioner och för att underteckna initiativ eller motioner med e-legitimation. Ett uppdrag för att upprätta och ansvara för den nationella webbplatsen ska ges till Länsstyrelsen i Västra Götaland. Behandling av personuppgifter ska kunna ske för att tillhandahålla en tjänst för namninsamling.

Botkyrka kommuns bedömning

- Vi tillstyrker förslaget.

12.7.5 Publicering av pågående folkinitiativ på kommunens eller landstingets webbplats

Utredningens bedömning: För att allmänheten ska få information om pågående initiativ och för att stimulera opinionsbildning och politisk debatt om den aktuella frågan kan kommuner och landsting publicera ett pågående folkinitiativ på sin webbplats.

Botkyrka kommuns bedömning

- Vi instämmer i bedömningen. Även medborgarförslag och eventuella folkmotioner bör publiceras på hemsidan.

12.7.9 Försökverksamhet med e-röstning

Utredningens bedömning: Försökverksamhet med e-röstning i kommunala folkomröstningar bör genomföras.

Botkyrka kommuns bedömning

- Vi avstyrker förslaget. Huvudproblemet med e-röstning (röstning från hemmet via internet) är inte tekniskt, dvs. risken att valhemligheten röjs eller resultatet påverkas genom fel eller ingrepp i den digitala miljön, utan att valhemligheten vid själva röstandet inte kan garanteras. I vallokalen finns valförrättare och allmänhet som kan se till att var och en röstar ensam bakom skärmen och att ingen otillbörlig påverkan förekommer. Det kan inte garanteras vid röstning via en dator i hemmet. Systemet öppnar för s.k. familjeröstning, röstning under hot och röstköp. Blotta misstanken att sådant kan förekomma undergräver förtroendet för valprocessen.

14.8.1 Försöksverksamhet med sänkt rösträttsålder

Utredningens förslag: En försöksverksamhet med sänkt rösträttsålder till 16 år genomförs vid val till kommunfullmäktige 2018 och 2022. Försöksverksamheten ska genomföras i kommuner som efter ansökan till regeringen och beslut i fullmäktige väljer att ingå i försökverksamheten. Försöksverksamheten ska följas upp och utvärderas av regeringen efter valet 2022 i särskild ordning. Försökverksamhetens framgång ska bedömas efter valdeltagandets nivå, dess förmåga att engagera unga till att ta förtroendeuppdrag i kommunen och andra relevanta demokratieffekter.

Botkyrka kommuns bedömning

- Vi tillstyrker förslaget. Majoriteten av Botkyrka Ungdomsfullmäktiges ledamöter är positiva till en sänkt rösträttsålder till 16 år. De anser att dagens ungdomar har mycket att säga om politik, demokrati och andra samhällsfrågor. En sänkt rösträttsålder innebär att betydligt fler fortfarande går i gymnasiet när de röstar för första gången, vilket sannolikt innebär ett ökande valdeltagande bland förstagångsväljarna jämfört med i dag. Det hindrar dock inte att det totala valdeltagandet, mätt som andel röstande av de röstberättigade, kan sjunka till följd av sänkt rösträttsålder.

14.8.4 Öka skolelevs kunskaper om formerna för medborgerligt inflytande

Utredningens förslag: För att öka kunskapen om hur kommuner och lands-ting fungerar och om formerna för medborgerligt inflytande, bör kunskap om den lokala demokratin ingå som en av insatserna i det nationella skolutvecklingsprogrammet.

Botkyrka kommuns bedömning

- Vi tillstyrker förslaget. Kommunen borde generellt vara mer synlig ute i skolorna och i undervisningen. Många barn och ungdomar – och kanske även del lärare – har dåliga kunskaper om vad en kommun är, vad den gör och hur den styrs.

15.7 Delaktighet och inflytande för personer med funktionsnedsättning

Utredningens sammanfattande analys: Personer med funktionsnedsättning utgör en grupp som utestängs från flera arenor på grund av bristande tillgänglighet. Bristande tillgänglighet är diskriminerande och utgör ett hinder för att personer med funktionsnedsättning ska bli fullt delaktiga i demokratin. Åtgärder som syftar till att säkerställa lika möjligheter till delaktighet och inflytande i politiska beslutsprocesser för alla medborgare, oavsett funktionsförmåga, är därför nödvändiga.

Utredningens bedömning: Personer med funktionsnedsättning röstar i lägre utsträckning än övriga befolkningen. Mot denna bakgrund bör insatser för att öka valdeltagandet i gruppen genomföras.

Botkyrka kommuns bedömning

- Vi instämmer i de förslag och bedömningar som gäller delaktighet och inflytande för personer med funktionsnedsättning. För att öka valdeltagandet bland personer med funktionsnedsättning krävs jämlika villkor vid rösttillfället. I nuläget kan exempelvis inte personer med synnedsättning personrösta. Det går att lösa det med digital teknik. Skälet till att det inte skett tidigare anges vara risken för att röja valhemligheter. Samtidigt sköter de flesta i dag det mesta via dator eller telefon, exempelvis bankaffärer och betalningar via Swish. Det måste även gå att få fram en lösning för digital röstning. All valinformation måste bli tillgänglighetsanpassad för olika grupper. Likaså behöver Tv-debatterna om valet i högre grad bli syn- och teckenspråkstolkade för att skapa intresse och engagemang bland väljare med funktionsnedsättning.